

4.4.2.3 Odchov jehňat

Nejkritičtějším obdobím je pro jehňata první měsíc života.

Po porodu je nutné jehněti dezinfikovat pupeční pahýl. Pupečník nesmí viset k zemi, hrozila by nákaza tetanem. Jehně by mělo vstát do 15–20 minut po narození a začít aktivně vyhledávat struky matky. Do 2 hodin po porodu by se mělo napít mleziva v množství 50–100 ml na 1 kg hmotnosti. Pokud není jehně schopné napít se samo, je potřeba ho napojit (např. z lahve s dudlíkem). Při úhynu matky je optimální přidat jehně k jiné matce, ale to se většinou nezdaří, proto aplikujeme tekutou náhražku mleziva z lahve s dudlíkem. Naleznete-li podchlazené jehně, lze mu ještě pomoci vytrvalým masírováním. Jakmile jehně oschne a nabere síly, nevádí mu ani mráz. Jehňatům během prvních dvou týdnů věku podávejte přípravek Combinal Selevit, abyste neriskovali jejich úhyn na svalovou dystrofii. Někdy, aby se vlna neznečišťovala výkaly, se jehňatům i kůzlatům kupírují ocásky. Provádíme to pomocí zaškrcování gumičkami do 8. dne života.

Období mlezivové výživy

Jehňata jedináčci při porodu váží, podle plemene a pohlaví, 3–6 kg, porodní hmotnost jehňat z vícečetných vrhů je zpravidla o 20–40 % nižší. Po porodu by měly být bahnice co nejdříve převedeny spolu s jehnětem/jehňaty do individuálního boxu (rozloha minimálně 1,5 m²).

Mlezivo je prvním a zásadním zdrojem výživy jehněte po porodu do 4–7 dní věku. Má vysokou výživnou hodnotu, obsahuje vysoké množství ochranných látek a slouží k pročištění trávicího ústrojí jehňat.

První sání mleziva by mělo nastat do 2–6 hodin po porodu a jeho denní příjem by měl činit minimálně 50 ml/kg živé hmotnosti jehněte. Počet sání za den je neomezený (ovlivňuje ho individualita jehněte, četnost vrhu a množství mleziva). Je nutná kontrola pravidelnosti a dostatečnosti sání; v případě vícečetných vrhů musíme kontrolovat i to, zda má matka dostatek mleziva. V případě úhynu

matky nebo nedostatku mleziva je vhodné aplikovat čerstvé nebo zmrazené mlezivo od jiných matek, v případě nouze je možné využít i kravské nebo kozí mlezivo.

Období mléčné výživy

Mateřské mléko tvoří 10–14 dnů po porodu základ krmné dávky jehněte.

Období kombinované výživy

Začíná od druhého týdne věku, kdy si jehňata začínají navykat na pastvu, příjem sena, jadrné směsi atd. I v tomto období, a to až do odstavu, je však mateřské mléko zpravidla základem jejich krmné dávky. V případě nedostatku mateřského mléka je možná jeho náhrada mléčnými náhražkami.

Období kombinované výživy souvisí s aktivací předžaludků a bachorové mikroflóry (začne se rozvíjet ve 3. týdnu věku jehňat). Osmý až devátý týden po narození je činnost bachoru již normální, jehňata pravidelně přijímají objemná krmiva a přezvykují. V ovčíně by mělo být maximálně 25 matek s jehňaty. Při pastevním výkrmu jsou jehňata s matkami (mnohdy hned po porodu) vyhnána na pastvu, kde jsou až do porážky.

Odstav jehňat

V našich chovech se v současnosti aplikují velmi raný, časný nebo tradiční odstav jehňat.

Velmi raný odstav jehňat

Hlavním cílem je co nejdříve oddělit jehňata od matek, aby se mohlo co nejdříve začít s dojením. Odstav jehňat od matek se provádí 2–4 dny po narození, po odstavu se jehňatům podávají různé typy mléčných krmných směsí. Po oddělení jsou jehňata chována ve skupinách (v kotcích, maximálně 20 ks/kotec, na hluboké podestýlce). Podmínka úspěšnosti odstavu: jehňata musí být navyknutá na dostatečný příjem sena a ostatních krmiv!

Časný odstav

Cílem je co nejranější přikrmování jehňat hodnotnými jadrnými krmivy a senem, přičemž příjem mateřského mléka jehňaty je regulován. Provádí se u dojných plemen nebo v případě intenzivní reprodukce.

Tradiční odstav

Probíhá co nejpозději (ve věku 80 a více dní, kdy by měla minimální hmotnost jehňat činit 22 kg), s maximálním využitím mateřského mléka. Tento systém je ideální pro pastevní výkrm jehňat, je však možné jej aplikovat i při polointenzivním výkrmu. Již krátce po porodu (3–5 dnů) jsou jehňata spolu s matkami vyháněna na pastvu, kde si postupně navykají na příjem pastevního porostu, eventuálně sena či jadrné směsi. Tento způsob je levný a jednoduchý.

Zvláště u plemene suffolk je potřeba dbát na včasné odstavení jehňat, protože beránci bývají plodní již od čtyř měsíců věku.

4.4.3 Výživa ovcí

Plemena ovcí se liší svou náročností na výživu.

Plemena náročná na vyváženou výživu jsou charollais, texel, hampshire, leicester. Plemena charollais a suffolk nesnáší např. překrmování šrotem.

Plemena nenáročná na výživu jsou vřesová ovce, šumavská ovce, valašská ovce, bergschaf.

Pozor, při **nesprávném krmení** ovcím hrozí velmi nebezpečná **acidóza** (překyselení bacheru při požití příliš velké dávky snadno rozložitelných sacharidů) nebo **alkalóza** (zvýšený obsah amoniaku v bacheru); při akutních stavech je nutný okamžitý veterinární zásah.

Skladba krmiv

V malochovatelských podmínkách, zejména při sezónním chovu (kdy si pořizujeme ovce na období od jara do podzimu – jedná se o sezónní výkrm mladých ovcí) je základem krmné dávky pastva. Z jadrných krmiv je možné použít prakticky všechny obilniny a sójový extrahovaný šrot.

V *jarních až podzimních měsících* využíváme pastvu, seno, krmnou slámu a jadrné krmivo.

V *zimních měsících* tvoří krmnou dávku kvalitní seno, krmná sláma, jadrné krmivo (v dávce 0,4–0,6 kg na jedno zvíře a den). Zdrojem bílkovin může být vojtěškové seno. Je možné zkrmovat také siláže a okopaniny – čisté, nezamrzlé, krájené (nikdy ne celé!). Využít lze např. krmnou mrkev, řepu, ale i jablka.

Minerály a vitaminy

Celoroční doplňování minerálů je pro ovce nezbytnost. Nejsou-li minerály dlouhodobě doplňovány, dochází k poruchám reprodukce, jehňata mají při narození nedostatečnou životnost, bývá narušena imunita, bahnice mají méně mléka a objevuje se množství metabolických poruch. **Pozor, minerální doplňky vhodné pro skot a koně jsou pro ovce toxické kvůli vysoké citlivosti ovcí na měď.**

Kvalitní pastva by měla zajistit požadavky ovcí na vitaminy. Méně kvalitní seno nebo kukuřičná siláž však často nemívají dostatek vitaminů A, D a E. Tyto vitaminy je možné dodat buď injekčně před bahněním, nebo jako přírůstek do krmení.

Voda musí být ovcím k dispozici celoročně.

Pastva

Pastva je optimálním zdrojem plnohodnotné výživy. Přirozený pohyb na čerstvém vzduchu podporuje kondici ovcí, vývin svalstva a zpevňuje kostru. Selektivní způsob spásání zvyšuje intenzitu růstu porostu a odnožování trav, což vede k zahuštění porostu. Proto je vhodné spojovat pastvu s kosením. Pastervní zralost porostu je optimální v období konce odnožování a začátku sloupkování trav při výšce 10–20 cm. Ideální pastvina by měla být suchá, nezamořená, bez křoví (nebezpečí poranění) a slunečná (osychání rosy).

Zatížení pastviny

Při pastvě volte počet ovcí na jednotku plochy (zatížení pastviny) podle velikosti pozemku, podle produkce a kvality pastvy, doby past-

vy, kategorie ovcí a jejich spotřeby. Rozhodující je také sezóna, klimatické podmínky, způsob pastvy a podíl nedopasků. Přihlížet musíte i k potřebě jednotlivých plemen.

Zatížení pastviny je vyjadřováno **počtem nebo hmotností zvířat na jednotku plochy**. Obvykle se udává počtem tzv. velkých dobytčích jednotek (VDJ) nebo dobytčích jednotek (DJ), kdy 1 DJ je 500 kg živé hmotnosti zvířete. Přepočty různých druhů hospodářských zvířat na DJ jsou uvedeny ve vyhlášce Ministerstva zemědělství č. 377/2013 Sb. Přepočty na VDJ jsou uvedeny v nařízení vlády č. 75/2007 Sb. Najdete je také na webu *eagri.cz*.

Podle většiny studií se dá říci, že při jedné seči pastviny na seno a při průměrné spotřebě pastevního porostu 7–12 kg na jednu bahnici by mělo zatížení 1 ha celoroční pastviny činit 7–10 kusů bahnic. Bez seče je možné zatížení stejné plochy 15–20 kusy bahnic.

Způsoby pastvy

Orientačně si uvedme základní druhy pastvy.

Volná pastva je nejstarší způsob pastvy s trvalou přítomností ovčáka a za pomoci ovčáckých psů. Je vhodná např. v ovocných sadech nebo na polích po sklizni obilovin. Tato forma pastvy je nejméně náročná na zařízení pastviny. Je však důležité zřídít (třeba i dočasnou) **manipulační ohradu** sloužící veterinárním zákrokům a stříhání ovcí. Také v době poledního odpočinku je vhodné ovce umístit na chráněné místo, kde mají zajištěný stín. V zimě je naopak chráníme v **zimovišti** vybaveném jeslemi na seno a koryty na jadrné krmivo (obiloviny) i řepu. Nezbytný je rovněž zdroj pitné vody. Ideální je situovat zimoviště na vyvýšená, suchá, závětrná a snadno přístupná místa. V zimě zabezpečujeme kvalitní krmení ad libidum (dle libosti), případně paseme s ohledem na pozemek šetrněji – asi 0,6 VDJ/ha.

Rotační pastva je vypásání dvou a více ohrazených pastvin (opluťků), kdy se střídá období pasení s dobou obrůstání oplůtku (trvá zpravidla 4–6 týdnů). Doba spásání oplůtku je závislá na výnosu pastevního porostu, na podmínkách prostředí a počtu zvířat na past-

vině. Pástevní cyklus = jedno vypasení oplůtku, počet pástevních cyklů za sezónu je 2–6.

Oplůtková pastva znamená rozdělení plochy pastviny na větší počet oplůtek (6–24), jejichž velikost je volena s ohledem na výnos pozemku a velikost stáda tak, že každý oplůtek zvířata vypásají po dobu 2–5 dnů. Selektivní pastva ovcí je omezena rychlou rotací v jednotlivých oplůtcích a střídáním oplůtek. Tento systém představuje přechod mezi extenzivním a intenzivním pasením.

Dávková pastva znamená, že zvířatům je elektrickým ohradníkem přidělena plocha pastviny, která odpovídá jejich polodenní nebo celodenní potřebě. Je zde vysoká koncentrace zvířat na malé ploše.

4.4.4 Stříhání ovcí

Účelem stříhání je získání vlny a úleva ovcím od těžkého a mnohdy zplstnatělého kožichu. Při té příležitosti se většinou ošetřují i paznehty, provede se odčervení, aplikace repelentu apod. U nás se zpravidla realizuje novozélandský (australský) způsob stříže – zvířata se stříhají přímo na zemi, nikoli na vyvýšené podložce nebo ve stříhačském vozíku. Stříhání probíhá v menším suchém a čistém prostoru, např. v ohradě, nejlépe na rovné ploše a se zdrojem energie pro strojek. **Ovce by před stříží neměly zmoknout.**

Počet stříží závisí na plemeni a charakteru rouna. Plemena s roční délkou vlny do 12 cm se stříhají jednou za rok. Naopak ovce s delší vlnou se doporučuje stříhat dvakrát ročně, případně třikrát za 2 roky.

Termín stříže: doba stříže má vliv na kvalitu i čistotu vlny i na kvalitu samotného ostříhání ovcí. Záleží na plemeni i pohlaví zvířat. Berany stříháme 4–6 týdnů před připouštěním, bahnice zhruba 2 měsíce před porodem nebo v době, kdy už jsou jehňata starší. Vyhnout bychom se měli stříhání těsně před bahněním a těsně po něm. Chovná jehňata se stříhají po odstavu, dospělé jatečné kusy tak, aby měly při prodeji vlnu minimálně 1,5 cm dlouhou a kožešnická surovina neztratila na kvalitě. Ovce nestříháme před zimou ani v pozdním jaru, aby netrpěly chladem nebo přímým slunečním zářem.

Průběh stříže: stříhá se pomocí elektrických strojků, běžně na zemi na podložce. Ovce se „posadí“, v této poloze je znehybněna a nejlépe se stříhá.

Třídění vlny: odděluje se krátká vlna z břicha, odstraní se defektní vlna, zbytky nevypratelné barvy a vlna silně znečištěná. Bílá a barevná vlna se odděluje. Zvláště se ukládá také vlna kratší než 6,5 cm.

Skládování vlny: na **vzdušném a suchém místě v uzavřených žocích**, aby se k ní nedostali škůdci. Je-li vlna v žocích otevřených, do 1 roku se musí zpracovat, neboť poté bývá napadána moly a tím znehodnocena.

4.4.5 Nemoci ovcí

Protože nemocí a parazitárních nákaz ovcí je více, předkládáme alespoň přehled nejvýznamnějších infekčních nákaz; při řešení konkrétního problému si již podrobné informace vyhledáte:

- paratuberkulóza ovcí (dlouhá inkubační doba, chronické hubnutí),
- maedi-visna (chronická neléčitelná viróza, projevuje se hubnutím),
- nakažlivé kulhání ovcí (nakažlivá hniloba paznehtů),
- enterotoxemie ovcí (hromadné úhyny jehňat),
- scrapie (klusavka – neurodegenerativní onemocnění),
- slintavka a kulhavka,
- katarální horečka ovcí (blue tongue disease),
- příměť pysková (zánět kůže pysků),
- neštovice ovcí (vysoce nakažlivá viróza).

Infekční příčiny poruch reprodukce: chlamydióza, toxoplasmóza, kampylobakteriíza

Parazitózy ovcí:

1. endoparazitózy – motoličnatost, tasemničnatost, slezová a střevní červitost, plicní červitost, bunostomóza,
2. ektoparazitózy – svrab ovcí, vši a všenky, klošovitost, myiáze.

4.5 Chov koz

Koza je tradičním domácím zvířetem a její chov byl po staletí charakteristický zejména pro chudé lidi. Například v roce 1920 bylo v českých zemích chováno 1,3 milionu koz, v roce 1945 dosáhly jejich počty rekordní hodnoty 1,6 milionu kusů. Kozy poskytují mléko, maso, kůži, využívat lze také srst některých plemen na mohér a kašmír.

V našich současných podmínkách ocení kozí mléko především lidé netolerující laktózu v kravském mléce, uplatnění nachází kozí mléko také ve výživě a ošetřování dětí s atopickým ekzémem. Nejvhodnějším plemenem pro drobné chovatele je **česká bílá krátkosrstá koza**.

4.5.1 Krmení

Koza je skromné a nenáročné zvíře, které se odvděčí za dobré podmínky. V letním období představuje její základní krmení **pastva**. Koza s oblibou vyhledává suché horské pastviny s aromatickými bylinami, naopak nemá ráda bujný pastevní, luční a polní porost. Vyhovují jí suché meze, kamenité pastviny, strmé svahy, stráně a horské hřebeny. S oblibou ohryzává listí stromů, keřů a rostlin, které jsou pro jiná zvířata škodlivé. Kozy můžeme pást i na porostech jeztele, na strništích a řepništích bez nebezpečí onemocnění, musíme však na ně dohlížet. Při pasení na mladých porostech přikrmujeme kozy podřadnějším senem nebo krmnou slámou k doplnění potřebné sušiny. Kozy vypouštíme na pastvu po oschnutí rosy. Pobyt na pastvě postupně prodlužujeme a nakonec je na pastvě necháváme celý den. Kozy musí mít k dispozici **přístřešek**, který jim poskytuje stín k odpočinku a přezvykování, dále **místo k ležení, pitnou vodu a sůl**.

Čím dále krmit

Při letním krmení se využívají všechny zeleninové natě, k dosycení se může použít i krmná sláma. Kozy jsou dost mlsné, proto se jejich krmná dávka musí skládat z více krmiv. Kombinujeme tedy štavnatá